

Evropský soudní dvůr jako orgán zajišťující jednotný výklad a jednotnou aplikaci evropského práva nepochybně zasahuje jak do pozitivního, tak do negativního formování evropské trestního práva. Příklady negativních zásahů v podobě omezování trestnosti v souvislosti s výkonem základních svobod jednotného vnitřního trhu byly ukázány výše. Evropský soudní dvůr ovšem rovněž deklaroval nadřazenost evropského práva také v oblasti justice a vnitra v tom smyslu, že bude do budoucna kontrolovat dodržování základních práv v oblasti spolupráce členských států ve věcech trestních. Kde tedy leží hranice, kam až může proces evropské trestního práva zajít? To je rozhodně úkol nejen pro vědu evropského práva, ale i pro vědu práva trestního. Proto je na tomto místě třeba připomenout některé jubilatovy myšlenky, které ač vypadají nenápadně, mají pro rozvoj našich vědních oborů význam přímo klíčový.

Proto Vám přeji, vážený pane profesore, ještě mnoho takových postřehů!

Proč by neměl chybět v novém trestním zákoníku „Stalking“

Helena Válková

I. CO JE SKRYTO POD POJMEM „STALKING“

Jako i v jiných oblastech výzkumu psychopatologických projevů chování byl poprvé použit výraz *stalking* v 90. letech v USA¹ k označení určitého komplexu charakteristik lidského jednání. Vycházeli-li bychom z doslovného překladu, pak bychom přeložili *stalking* nejspíše obratem „pronásledovat, stopovat divokou zvěř“, který vcelku příhodně vystihuje, oč v celé věci jde. Namísto lovné zvěře zde ovšem vystupuje člověk, který je vystaven podobným útokům, ne vzácně dokonce i se stejně fatálním vyústěním, jako je tomu u úspěšného lovu, pokud se totiž lovci podaří svou kořist dosáhnout a usmrtit.

Jedním zřejmě z prvních pokusů o definici *stalkingu*, vycházejícího z klinických studií, je vymezení amerických autorů *Meloy* a *Gotthard*², kteří již v polovině 90. let pod toto označení zahrnují **úmyslné, zlovolné a opakované pronásledování a obtěžování jiné osoby**. Pojem *stalking* se vcelku rychle v odborné, zejména psychiatricky a psychologicky zaměřené literatuře vžil: zpravidla se jím rozumí způsob chování, kdy se **pachatel zaměří na nějakého člověka, po kterém slídí, obtěžuje a pronásleduje jej, vyhrožuje mu, často jej i fyzicky napadá a někdy i usmrtí; u své oběti svým chováním zároveň vyvolává pocity strachu**.³

¹ MELOY, J. R. The Psychology of stalking. In MELOY, J. R. (ed.) *The psychology of stalking*. San Diego: Academic Press, 1998, s. 2-21; MELOY, J. R. Stalking: An old behaviour, a new crime. *Psychiatric Clinics of North America*, 1999, č. 22, s. 85-99; CURD, J. L. Stalking as a variant of domestic violence. *Bulletin of the American Association of Psychiatry and Law*. 1995, č. 23, s. 219-230.

² MELOY, J. R. Stalking (obsessional following): A review of some preliminary studies. *Aggression and Violent Behaviour*. 1996, č. 32, s. 147-162.

³ DRESSING, H., HENRIF, A., GASS, P. Stalking behaviour – An overview of the problem and a case report of male to male stalking during delusional disorder. *Psychopatologie*, 2002, č. 35, s. 313-318; DRESSING, H., GASS, P. Stalking – vom Psychoterror zum Mord. *Der Nervenarzt*, 2002, č. 73, s. 1112-1115; DRESSING, H., KUEHNER, C., GASS, P. Praevalenz von Stalking in Deutschland. *Psychiatrische Praxis*, č. 32, s. 73-78.

V české odborné literatuře se zatím fenoménu *stalkingu* nevěnovalo dostatek pozornosti, což ovšem neznamená, že by byl tento jev zejména aplikační praxi neznámý. A proto si museli – ne poprvé a zřejmě ani ne naposledy – odborníci z praxe vymezit problém sami, aby na něj mohli v rámci svých možností vůbec efektivně reagovat. V manuálu vydaném výhradně pro interní potřeby *Bílého kruhu bezpečí* se rozumí pod pojmem *stalking* různé varianty **pronásledování v podobě více či méně zřetelného zastrašování či vyhrožování obětí, zahrnující jak psychické, tak její fyzické terorizování**, často (ale nikoli výhradně) vedené nenávisť, pomstou nebo i patologickou náklonností, které výrazně snižuje kvalitu jejího života a ohrožuje její bezpečí.⁴

Autoři citované interní pomůcky uvádějí, že ač je na půdě psychiatrie podobný jev znám již dlouho, stává se až od druhé poloviny 20. století zajímavým fenoménem i pro další obory – zejména pak kriminologii a trestní právo.⁵ I český kriminologický výzkum by se měl nepochybně zabývat *stalkingem*, aby mohly být jím získané poznatky diskutovány na vědeckých seminářích a konferencích a stránkách odborných periodik. Právě probíhající rekodifikace trestního práva by pak mohla čerpat nejen ze zahraničních zkušeností, ale i z tuzemských poznatků a pružněji reagovat na potřeby praktiků, kteří „slouží v prvé bitevní linii“ s nově definovanými formami tohoto specifického druhu násilí.⁶

II. FENOMENOLOGICKÁ HLEDISKA

Pokusme se nyní popsat a kategorizovat jednání zahrnovaná ve výše uvedeném smyslu pod pojem *stalking*. Především je užitečné tato jednání rozlišovat podle toho, zda se jedná o pronásledování vyvolané v důsledku **předchozího nebo někdy dokonce ještě existujícího intimního partnerského vztahu** nebo o jednání, kde se objektem nežádoucího zájmu stalkera stane pro něj **víceméně cizí člověk**. Zatímco v prvé skupině stalkerů je motivem jejich pronásledování

⁴ VITOUŠOVÁ, M., ČIRTKOVÁ, L., KLOUBEK, M., DURDÍK, T. *Pronásledování – hodnocení a řízení rizika (metoda SAM) v poradenské praxi Bílého kruhu bezpečí*. Praha: BKB, 2007, s. 3-5.

⁵ DRESSING, H., MAUL-BACKER, H., GASS, P. Posuzování *stalkingu* z kriminologického a psychiatrického hlediska. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 10, s. 279-281 (překlad J. Hájek).

⁶ Na odborném semináři věnovaném problematice domácího násilí pořádaném 7. 9. 2007 Justiční akademií MS v Praze a BKB v rámci postgraduálních akcí byla již diskutována – byť okrajově – i problematika *stalkingu*, která u účastníků vzbudila živý zájem o toto u nás opomíjené téma, včetně zajímavých návrhů de lege ferenda.

snaha **udržet si za každou cenu kontrolu a moc nad obětí**, a často jí tak ze života udělat peklo, je pro druhou skupinu příznačná neschopnost reálného úsudku a utkvělá představa o vztahu s prominentní osobou, která však nemá se skutečností nic společného a je **výplodem jejich často chorobné posedlosti a z ní vyplývající fixace** na pro ně jen povrchně známou osobu.⁷ Proto autoři z oblasti psychologie či psychiatrie *stalking* nepokládají za tzv. zločin z lásky, neboť zde ani v jednom z obou případů nejde o láskyplný vztah, ale o pomstu, odplatu, trest za rozchod nebo patologickou formu vztahové závislosti.

Z ryze *klinického* hlediska jsou pod *stalking* zahrnovány jen takové způsoby pronásledování, které představují **opakované, trvající nechtěné navazování kontaktů s obětí za použití násilí nebo jiných srovnatelných praktik** (např. vydírání, útisku apod.), přičemž se zde *opakováním* rozumí více než 10 pokusů o kontakt, *trvajícím obdobím* pak minimálně doba 4 týdnů. Pokud takové pronásledování pokračuje delší dobu, je považováno za potenciálně vysoce nebezpečné, neboť se zde zvyšuje pravděpodobnost gradace útoků a eskalace násilí vedoucího pak nikoli vzácně k pokusu nebo i dokonané vraždě oběti.⁸ Aby se tomuto nebezpečí prostředky trestního práva účinně, tzn. ještě včas mohlo čelit, vychází *právní* vymezení *stalkingu* v zemích, které již ve svých trestních kodexech takou skutkovou podstatu mají, z mnohem mírnějších podmínek. K právní kvalifikaci jednání ve smyslu *stalkingu* není např. třeba, aby bylo použito k vynucení kontaktu s obětí násilí, stačí její **tvrdšíjné obtěžování všudypřítomnou bezprostřední či zprostředkovanou přítomností stalkera**. Přitom ovšem nelze opomenout zjištění prokázané řadou výzkumných studií, že totiž na počátku nebezpečného pronásledování často bývá právě „jen“ obtěžování obětí, které zejména v prvé skupině případů rekrutujících se z řad bývalých partnerů může skončit i smrtí oběti (např. jen v Hesensku/SRN skončí ročně 10–15 takových forem pronásledování smrtí bývalé partnerky stalkera, což by v celoněmeckém měřítku znamenalo ročně cca kolem stovky takových úmrtí).⁹

Z hlediska statistik nám nabízí zajímavé údaje ohledně *stalkingu* i další německý výzkum, který podle výsledků studie realizované na Technické univerzitě v Darmstadtu uvádí, že:¹⁰

- ve 49 % případů se jednalo o *stalkery* – bývalé partnery oběti,
- pouze v 9 % případů se *stalker* a oběť osobně neznali (oběti byly např. prominentní osobnosti),

⁷ JURTELA, S. *Häusliche Gewalt und Stalking*. Innsbruck: StudienVerlag, 2007, s. 199.

⁸ FIEDLER, P. *Stalking: die zwanghafte Verfolgung von Personen. Klinische und rechtliche Aspekte. Verhaltenstherapie und Verhaltensmedizin*, 2004, č. 25/2, s. 152.

⁹ SCHUMACHER, S. *Stalking. Geliebt, verfolgt, gehetzt*. Göttingen, 2004, s. 136.

¹⁰ JURTELA, S. *Häusliche Gewalt und Stalking*. Innsbruck: StudienVerlag, 2007, s. 201.

- v 81 % byl *stalker* muž,
- 39 % obětí bylo vystaveno ze strany *stalkera* i násilným praktikám, každá pátá taková oběť dokonce závažným brachiálním útokům za použití úhozů, pěstí i zbraní,
- v téměř 75 % případů došlo k poškození pověsti oběti se závažným dopadem do jejího osobního, rodinného i profesionálního života,
- *stalking* v průměru trval 28 měsíců.

Že je fenomén *stalkingu* v Německu závažným problémem signalizuje i rozsáhlý výzkum provedený Ústředním ústavem pro duševní zdraví v Mannheimu¹¹ když uvádí, že 12 % dotázaných splňovalo kritéria vymezující oběti *stalkingu* (nejméně dva pokusy o navázání nechtěného kontaktu vyvolávajícího v oběti pocity strachu v období minimálně dvou týdnů), což koresponduje i anglickým a americkým studiím, které udávají 12–16 % u obětí ženského pohlaví a 4–7 % u obětí z řad mužů.² Tyto údaje by bylo velmi zajímavé porovnat i s výsledky výzkumu *stalkingu* v České republice, který však dosud nebyl realizován; nic však nenasvědčuje tomu, že by u nás snad měly být výsledky v porovnání se zahraničím výrazně příznivější.

O nic méně zajímavá nejsou ani zjištění ohledně konkrétních projevů chování *stalkerů*.¹³

Ta zahrnují široké spektrum a různou intenzitu lidského jednání, takže je téměř nemožné je taxativně vyjmenovat. Také prostředky, které *stalker* používá, se liší, neboť může používat jak legální způsoby (např. zasílání květin nebo dávků), tak zákonem nedovolené (vyhrožování, vydírání apod.). Jednotlivá aktivita, resp. čin nemusí být přitom nutně škodlivý, a proto ani nemusí naplňovat skutkovou podstatu toho, na co chceme prostředky trestního práva reagovat.

Společným jmenovatelem takových společensky škodlivých aktivit je v jejich souhrnu záměr jiného obtěžovat tak intenzivně, že to již ohrožuje jeho psychickou a/nebo fyzickou integritu, resp. život. Přitom na počátku nemusí jít o viditelně patologické, asociální chování; na prvý pohled nevinné telefonické a virtuální pronásledování expartnera (e-mail, sms zprávami apod.) se však časem může zvrhnout v jeho permanentní obtěžování, vedoucí nikoli výjimečně až k pokusu jej fyzicky zlikvidovat. Hranice mezi tím, co je ještě sociálně akceptovatelné a co již je třeba nahlížet jako patologický projev chování,

není přitom jednoznačně stanovená a k jejímu překročení může často dojít nenápadným způsobem, kdy pronásledování oběti postupně nabývá na intenzitě a teprve od určitého okamžiku se pro ni stává skutečně nebezpečným. Zcela jistě je však taková hranice sociálně konformního chování překročena v okamžiku, kdy se pachatel začne vůči oběti chovat násilně, nebo v případech, kdy je z okolností případu zřejmá bezvýslednost jeho snahy získat přízeň oběti, navzdory tomu však v jejím pronásledování v řádu měsíců až let neúnavně pokračuje.

Mezi již výzkumem popsané formy *stalkingu* patří i tzv. *telefonní teror*, kdy je oběť vystavena opakovaným anonymním telefonátům, často s obscénním a výhrůžným obsahem, přičemž je zpravidla vyrušována nejen v denní, ale i v noční době.¹⁴

Specifický druh *stalkingu* pak představuje jeho nová, virtuální podoba, zvaná *cyberstalking*¹⁵, která zahrnuje takové aktivity, jakými jsou nevyžádané e-maily, rozesílání negativních zpráv prostřednictvím chatu, blogu a jiné způsoby virtuálního šíření pomluv a informací poškozujících pověst oběti (dobré jméno, rodinné poměry a profesní bezúhonnost), zasílání spamů a záměrné útoky na data v počítači oběti (zavírování, zablokování, nepřípustné získávání jejich osobních dat aj.). Nezřídka jsou obě tyto formy *stalkingu* – telefonní a virtuální teror – používané souběžně, což jejich devastující dopad na psychiku oběti přirozeně zvyšuje.

Tradiční formy *stalkingu*, za jaké můžeme považovat vyhledávání fyzické blízkosti oběti, její sexuální obtěžování a násilnické chování, jsou tak doplněny moderními formami, které účinek pachatelova chování zvyšují. Pro oběť to představuje chronický a stěžejně kontrolovaný stres, proti němuž je často zcela bezbranná a který může vyvolávat, popř. udržovat fyzické, či duševní onemocnění. Studie provedené v této souvislosti upozorňují na to, že oběti *stalkingu* často trpí symptomy posttraumatické zátěže a vykazují oproti nepostižené populaci výrazně vyšší hodnoty, nejen pokud jde o depresi a pocity strachu, ale i o symptomy somatických onemocnění.¹⁶

Pokud jde o **typologii stalkerů**, existuje mnoho způsobů a hledisek, jak a proč je klasifikovat; žádná z používaných typologií se však dosud neprosadila jako obecně závazná. Pro posuzování trestnosti *stalkerů* a stanovení prognózy

¹⁴ Blíže k dalším formám tohoto typu *stalkingu* viz výsledky mezinárodního srovnání in PELIKAN, CH. *Forschungsbericht Psychoteror. Ein internationales Vergleich*. Wien, 2002.

¹⁵ Poprvé byl tento termín použit zřejmě v roce 1999; srov. k tomu DEIRMENJIAN, J. M. Stalking in cyberspace. *Journal of the American Academy of Psychiatry and Law*, 1999, č. 27, s. 407.

¹⁶ Srov. shodně DRESSING, H., MAUL-BACKER, H., GASS, P. Posuzování *stalkingu* z kriminalistického a psychiatrického hlediska. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 10, s. 279, 280 (překlad J. Hájek).

¹¹ JURTELA, S. *Häusliche Gewalt und Stalking*. Innsbruck: StudienVerlag, 2007, s. 201.

¹² SHERINGEN, L., BLAAUW, E., DAVIS, G. Stalking: Knowns and unknowns. *Trauma Violence & Abuse*, 2003, č. 4, s. 148.

¹³ FIEDLER, P. Die zwanghafte Verfolgung von Personen. Klinische und rechtliche Aspekte. *Verhaltenstherapie und Verhaltensmedizin*, 2004, Heft 25.

jejich chování se osvědčila zřejmě tzv. vícerozměrná klasifikace, která pro účely kvalifikovaného znaleckého zkoumání *stalkerů* kombinuje hned několik hledisek současně. Konkrétně se zde pracuje na třech úrovních hodnocení:¹⁷

1. **V psychopatologické rovině** lze rozlišit skupinu psychotických *stalkerů*, skupinu intermediární (s omezeními rozpoznávacích a ovládacích schopností) a skupinu psychicky zdravých *stalkerů*.
2. **V rovině motivace** je třeba analyzovat, jak psychopatologické symptomy ovlivňují *stalkerovu* soudnost a schopnost se ovládat; za hlavní motivy lze považovat pomstu, lásku, nebo narcismus.
3. **Ve vztahové rovině**, která je důležitá zejména pro stanovení správné prognózy dalšího vývoje *stalkerova* chování, lze rozlišit případy, kdy je obětí *stalkerů* cizí osoba, kdy je obětí osoba *stalkerovi* známá a kdy je obětí *stalkerův* bývalý partner/ka.

Poznatky shromážděné znalci, kteří mají se *stalkery* zkušenosti ze své odborné praxe, ukazují, že především u *stalkingu* motivovaného pomstou vůči bývalému partnerovi je třeba počítat se zvýšeným rizikem násilného chování; značné riziko násilných excesů vůči cizí osobě je evidováno u *stalkerů* trpících psychózou a v případech sexuálních deliktů tam, kde předcházela sexuálně zaměřený telefonický teror. Protože je však *stalking* ve své komplexitě zkoumán relativně krátce a ke stanovení prognózy nelze použít běžných postupů, je nezbytné, aby měl znalec vypracovávající svůj posudek, včetně stanovení prognózy obsahující jak nepříznivé, tak i protektivní faktory, odborné znalosti překračující obvyklý rámce požadovaných kompetencí.¹⁸

Obětí stalkera může být sice každý člověk, nezávisle na svém sociálním postavení a osobnosti, výzkumy však dokládají početnější zastoupení žen, významně častěji se jedná přitom o ženy – bývalé partnerky *stalkerů* nebo o ženy osamělé. Často se obětí stávají i známé osobnosti z uměleckého či veřejného života a příslušníci profesí standardně komunikujících s lidmi, kteří je potřebují, resp. se nacházejí v okruhu jejich působnosti (např. učitelé, lékaři, soudci, advokáti apod.).¹⁹

¹⁷ Blíže srov. DRESSING, H., MAUL-BACKER, H., GASS. P. Posuzování *stalkingu* z kriminalistického a psychiatrického hlediska. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 10, s. 280, 281 (překlad J. Hájek).

¹⁸ Blíže FARNHAM, F. R., JAMES, D. V. Stalking and serious violence. *Journal of the American Academy of Psychiatry and Law*, 2003, č. 31, s. 429-432.

¹⁹ Blíže srov. DRESSING, H., MAUL-BACKER, H., GASS. P. Posuzování *stalkingu* z kriminalistického a psychiatrického hlediska. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 10, s. 280 (překlad J. Hájek).

III. LEGISLATIVNÍ HLEDISKA

Antistalkingová legislativa zatím nemá v kontinentální Evropě, která pro nás vždy byla a stále ještě s ohledem na geopolitické a historické souvislosti zůstává v oblasti trestního práva inspirací spíše než právní kultura anglosaská, dlouhou tradici. Po její prvé vlně, která se v 90. letech prosadila v USA a Velké Británii, zasáhl tento trestněpolitický trend i některé další evropské země (např. Belgie a Nizozemsko). U našich jižních a západních, německy hovořících sousedů zaznamenáváme zvyšující se zájem o trestněprávní regulaci „nové“ formy sociálně nežádoucího jednání až v posledních zhruba 5 letech. Tyto snahy vyvrcholily v Rakousku v roce 2006 a v Německu v roce 2007, kdy došlo k přijetí nových skutkových podstat *stalkingu* a zajištění výkonu a kontroly nad dodržováním příslušných zákazů a příkazů v souvisejících správních předpisech.

Vzhledem k tomu, že u obou našich sousedů předcházela legislativní změně odborná diskuse čerpající z poznatků nashromážděných četnými, zde usku- tečněnými výzkumy a studii (tzn. na rozdíl od amerických výzkumů v prostředí nám relativně blízkém), která významně ovlivnila nynější podobu platného znění antistalkingové legislativy, je užitečné seznámit se s doslovným zněním příslušných skutkových podstat.²⁰

Rakousko

Příslušná novela trestního zákona (StGB) nabyla účinnosti dne 1. 7. 2006.

Neodbytné pronásledování (§ 107a StGB Beharrliche Verfolgung)

(1) Kdo neodbytně pronásleduje jiného (odst. 2), bude potrestán trestem odnětí svobody až na jeden rok.

(2) Neodbytně pronásleduje jiného ten, kdo po delší dobu nepřipustně zhoršuje způsob jeho života tím, že:

1. vyhledává jeho blízkost,
2. kontaktuje jej pomocí telekomunikačních nebo jiných komunikačních prostředků nebo prostřednictvím třetí osoby,
3. za použití jeho osobních údajů pro něj objedná zboží nebo služby nebo
4. za použití jeho osobních údajů dovede třetí osobu k tomu, že s ním naváže kontakt.

(3) V případech uvedených v odst. 2 č. 2 lze pachatele stíhat jen k návrhu neodbytně pronásledované osoby.

²⁰ Neoficiální překlad shora uvedených skutkových podstat trestných činů zpracovala autorka tohoto příspěvku pro svou power-pointovou prezentaci *Stalking aneb pronásledování-obtěžování-slídění* na konferenci pořádané k problematice domácího násilí Justiční akademií MS a Bílým kruhem bezpečí v Praze dne 7. 9. 2007.

Zajištění výkonu povinností vyplývajících z nové trestněprávní úpravy bylo provedeno novelou rakouského exekučního řádu (EO).

Ochrana před zásahy do osobní sféry (§ 382 EO Schutz vor Eingriffen in die Privatsphäre)

(1) Právo na dodržování zákazu zásahů do osobní sféry lze zajistit především následujícími prostředky:

1. zákaz navazovat osobní kontakty a/nebo ohroženou stranu pronásledovat,
2. zákaz korespondenčního, telefonického nebo jiného způsobu navazování kontaktů,
3. zákaz pobytu na předem stanovených místech,
4. zákaz předávat a šířit osobní data a snímky ohrožené strany,
5. zákaz objednat u třetí osoby pro ohroženou stranu za použití jejích osobních údajů zboží nebo služby,
6. zákaz pohnout třetí stranu k tomu, aby s ohroženou stranou navázala kontakt.

(2) Soud může pověřit výkonem zajišťujícím zákazy podle odst. 1, č. 1 a 3 bezpečnostní orgány. § 382 odst. 4 se použije přiměřeně. Ostatní zákazy podle odst. 1 jsou vykonatelné ve smyslu ustanovení třetího oddílu.

(3) Na výkon zajišťující zákazy podle odst. 1 č. 1 a 2, stejně tak jako č. 4 až 6 se § 391 odst. 2 nepoužije. Doba, na kterou se vztahuje výkon zajišťující příslušné zákazy, nesmí překročit jeden rok.

Německo

Příslušná novela trestního zákona (StGB) nabyla účinnosti dne 31. 3. 2007.

Obtěžování (§ 238 Nachstellung)

(1) Kdo neoprávněně jiného obtěžuje tím, že neodbytně:

1. vyhledává jeho blízkost,
2. pokusí se s ním pomocí telekomunikačních nebo jiných komunikačních prostředků nebo třetí osoby navázat kontakt,
3. zneužitím jeho osobních údajů pro něj objedná zboží nebo služby nebo přiměje jiného k tomu, aby s ním navázal kontakt,
4. ohrožuje jej nebo jemu blízkou osobu na životě, tělesné integritě, zdraví nebo svobodě nebo
5. se dopustí jiného srovnatelného jednání a tím závažně zhorší způsob jeho života, bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.

(2) Pokud pachatel přivede oběť, rodinného příslušníka oběti nebo jinou oběti blízkou osobu svým činem do ohrožení života nebo způsobení těžké újmy na zdraví, bude mu uložen trest odnětí svobody od tří měsíců do pěti let.

(3) Způsobí-li pachatel svým činem oběti, rodinnému příslušníku oběti nebo jiné osobě blízké oběti smrt, bude uložen trest odnětí svobody od jednoho roku do deseti let.

(4) V případech upravených v odstavci 1 lze čin trestně stíhat pouze na návrh, ledaže by vyšetřující orgán vzhledem ke zvláštnímu veřejnému zájmu na trestním stíhání považoval za žádoucí učinit tak z úřední moci.

Z uvedených skutkových podstat rakouského a německého trestného činu *stalkingu* jsou na první pohled zřejmé jejich shody i rozdíly a s nimi související přednosti, popř. nedostatky. Aniž by zde byla provedena důkladná komparace obou právních úprav, zmiňme jen ty nejpodstatnější odlišnosti, které by mohly být vodítkem i pro českého zákonodárce, rozhodne-li se vykročit touto cestou.

Nová **rakouská** skutková podstata *stalkingu* míří „pouze“ na taková jednání, která výrazně zhoršují dosavadní životní způsob oběti a jako taková je nelze jinak trestně kvalifikovat (proto pod ní není např. zahrnuta ani újma na zdraví, ani nebezpečné vyhrožování, které lze v Rakousku postihnout jako jiné trestné činy). Oproti tomu konstrukce **německé** trestněprávní úpravy vychází zjevně z jiných východisek, když pod svou novou skutkovou podstatu zahrnuje i nejzávažnější formy *stalkingu* (např. nebezpečné vyhrožování, způsobení těžké újmy na zdraví nebo i smrti, a to nejen samotné oběti, ale i jejím rodinným příslušníkům a dalším jí blízkým osobám). Tomu obecně korespondují trestní sankce, které jsou – porovnáme-li sazby uvedené u obou základních skutkových podstat *stalkingu* (až tři roky nebo peněžitý trest oproti jednomu roku odnětí svobody) – přísnější v německé úpravě; tresty předvídané německým trestním zákonem u kvalifikovaných skutkových podstat odráží pak transparentně vysokou závažnost zakázaných způsobů jednání (šest měsíců, resp. tři roky až pět, resp. deset let).

Jak v rakouské, tak v německé úpravě *stalkingu* jsou v základních skutkových podstatách precizně popsány konkrétní způsoby zakázaného jednání (srov. odst. 2, č. 1–4 rak. StGB a odst. 1, č. 1–3 něm. StGB). Jak již bylo výše uvedeno, zahrnuje německá konstrukce *stalkingu* nadto i jeho nejzávažnější formy (srov. trestná jednání uvedená v odst. 1, č. 4, v odst. 2 a v odst. 3. něm. StGB). Plausibilním se zdá být i **generální klauzule** uvedená v odst. 2, č. 5 něm. StGB umožňující na rozdíl od Rakouska kvalifikovat v Německu jako *stalking* v budoucnu i obdobně nebezpečná, srovnatelná jednání, která v době přijímání nové právní úpravy ještě nebyla známá, a proto ani nemohla být do taxativního výčtu zařazena, přestože mohou mít pro oběť stejně závažné následky (vývoj nových technologií a možnosti jejich zneužití často přesahují hranice naší fantazie). Naproti tomu se zdá být vzhledem k typickým rysům *stalkingu* rakouská úprava koncipovaná jako **delikt stíhaný z úřední povinnosti**

(srov. odst. 2, č. 1, 3–4 s výjimkou č. 2 rak. StGB) oproti německé právní úpravě, která shodná jednání (srov. odst. 1, č. 1–3 něm. StGB) prohlašuje (s výjimkou upravenou v odst. 4 něm. StGB) za soukromožalobní delikty, jak z hlediska generálně-preventivního, tak z pohledu oběti za pravděpodobně adekvátnější.

Celkově lze tedy shrnout rámcové srovnání obou nových trestněprávních úprav v závěr svědčící spíše ve prospěch německé, komplexněji koncipované trestní odpovědnosti, která se svojí generální klauzulí nadto lépe vypořádává i s budoucími riziky výskytu dalších nových forem *stalkingu*. O tom, že však ani rakouská trestněprávní úprava není špatně napsaná a vhodným způsobem reaguje na potřebu regulovat i méně nebezpečné projevy *stalkingu* prostředky trestního práva, svědčí statistiky publikované za prvních šest měsíců doby její účinnosti, tj. od 1. 7 do 31. 12. 2006.²¹ V tomto období bylo v Rakousku podáno podle § 107a rak. StGB celkem 930 trestních oznámení, z toho 259 ve Vídni.²²

IV. MOŽNOSTI TRESTNÍHO POSTIHU STALKINGU V ČESKÉ REPUBLICE

Možnosti reagovat na projevy chování, resp. způsoby jednání zahrnované ve výše popsaném smyslu slova pod pojem *stalking* sice v České republice existují i za platnosti nynějšího trestního zákona z roku 1961, jsou však značně roztržité a dostatečně nereflektují vlastní podstatu a charakteristické rysy tohoto jevu. Trestněprávní úprava *de lege lata* tak může reagovat jen těžkopádně, a proto je i v praxi neefektivní. To lze demonstrovat na širokém výčtu skutkových podstat, jejichž aplikace ve smyslu trestněprávní reakce na některé projevy *stalkingu* přichází u nás nyní v úvahu:

- § 178 Neoprávněné nakládání s osobními údaji
- § 197a Vzbuzení důvodné obavy
- § 202 Výtržnictví
- § 206 Pomluva
- § 209 Poškození cizích práv
- § 215 Týrání svěřené osoby
- § 215a Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě

²¹ Statistiky za rok 2007 neměla autorka v době zpracování tohoto textu k dispozici ani za Rakousko, ani za Německo (zde se vzhledem k pozdějšímu nabytí účinnosti příslušné novely něm. StGB jedná o období od 31. 3. do 31. 12. 2007).

²² Srov. JURTELA, S. *Häusliche Gewalt und Stalking*. Innsbruck: StudienVerlag, 2007, s. 285.

- § 219 Vražda
- § 221 Úmyslné ublížení na zdraví
- § 222 Úmyslná těžká újma na zdraví
- § 230 Účast na sebevraždě
- § 231 Omezování osobní svobody
- § 232 Zbavení osobní svobody
- § 235 Vydírání
- § 237 Útisk
- § 238 Porušování domovní svobody
- § 239 Úmyslné porušení tajemství dopravovaných zpráv
- § 240 Úmyslné prozrazení nebo využití tajemství dopravovaných zpráv
- § 241 Znásilnění
- § 257a Poškození a zneužití záznamu na nosiči informací

Nikdo asi nepochybuje o tom, jak „nadšeně“ přistupují orgány činné v trestním řízení k řešení případů vyznačujících se charakteristickými rysy *stalkingu* při vědomí toho, kolik možností a jejich kombinací jim platná trestněprávní úprava nabízí, což může být zvláště markantní u případů, kdy ještě k poruše chráněného zájmu nedošlo a jedná se „pouze“ o ohrožovací delikt. Dokumentace Bílého kruhu bezpečí nám podává smutné svědectví o tom, jak však tragicky mohou některé z takto podceňovaných, a tudíž ani neřešených případů skončit.²³

Nejen proto, ale i s ohledem na výše provedenou, byť jen rámcovou analýzu dvou zahraničních právních úprav je účelné pokusit se doplnit návrh nového českého trestního zákoníku, který je nyní projednáván Parlamentem²⁴, o novou skutkovou podstatu, která by pod hrozbou trestní sankce prohlašovala za trestný čin jednání v zahraničí obvykle chápaná jako *stalking*. S jistým zpožděním by se tak zařadila i Česká republika k zemím s antistalkingovou legislativou, což by vypovídalo kromě jiného o skutečném významu obecně proklamovaných hodnot a právu jedince na státěm zajištěnou, efektivní ochranu před všemi nebezpečnými útoky zasahujícími nepřijatelně do jeho života.

²³ Srov. např. dokumentaci BKB ke konferenci pořádané k problematice domácího násilí Justiční akademií MŠ a Bílým kruhem bezpečí v Praze dne 7. 9. 2007.

²⁴ Srov. sněmovní tisk vl. n. z. Trestní zákoník 410/0 v současné době (tj. v březnu 2008) projednávány v obecné rozpravě Poslaneckou sněmovnou.

Návrh nové skutkové podstaty stalkingu

Neodbytné pronásledování

(1) Kdo neoprávněně jiného pronásleduje tím, že neodbytně

- a) vyhledává jeho blízkost,
- b) pomocí telekomunikačních nebo jiných prostředků komunikace nebo třetí osoby se pokouší s ním navázat kontakt,
- c) zneužívá jeho osobních údajů pro něj objednává zboží nebo služby nebo přiměje jiného, aby tak učinil,
- d) ohrožuje jej nebo osobu jemu blízkou na životě, zdraví nebo svobodě nebo
- e) se dopouští jiného srovnatelného jednání, kterým podstatně zhoršuje dosavadní způsob jeho života, bude potrestán odnětím svobody až na pět let nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, přivede-li jiného nebo osobu mu blízkou svým činem do ohrožení života nebo způsobení těžké újmy na zdraví.

(3) Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li svým činem jinému nebo jemu blízké osobě smrt.

(4) *V případech upravených v odstavci 1 písm. a) až c) a písm. e) lze čin trestně stíhat pouze se souhlasem poškozeného.*

Výše prezentovaný návrh *de lege ferenda* vychází především z komparace německé a rakouské trestněprávní úpravy a jeho ambicí není proto prosazování konkrétního znění předmětných skutkových podstat, ale otevření odborné debaty na jedno z aktuálních trestněpolitických témat v době, která je k tomu s ohledem na právě probíhající rekodifikaci trestního práva příhodná.

K efektivnímu zajištění dohledu nad dodržováním zákazů, příkazů a omezení korespondujících shora uvedenému trestnému činu by bylo třeba pocho-pitelně upravit, resp. doplnit i související ustanovení v návrhu nového zákona o Policii ČR, obdobně jako je tomu nyní již u institutu vykázání.²⁵

²⁵ Srov. novou právní úpravu institutu vykázání v návrhu zákona o Policii ČR, který je nyní (březen 2008) rovněž projednáván jako sněmovní tisk vl. n. z. 439/0 v I. čtení Poslaneckou sněmovnou.

Peněžitý trest – praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody?

Marie Vanduchová

Za velký úspěch reformy trestněprávních sankcí uskutečněné po roce 1989 lze bezesporu označit výrazné snížení podílu nepodmíněných trestů odnětí svobody ukládaných českými soudy, kterého se podařilo dosáhnout systematickými změnami zaměřenými na prohloubení subsidiárního postavení trestu odnětí svobody a na rozšíření palety alternativních trestů. V průběhu uplynulých 17 let se podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody snížil o více než polovinu. Zatímco ve 2. polovině 80. let tvořily nepodmíněné tresty přes 30 % ukládaných trestů, od roku 2002 představují již jen necelých 15 %. Přesto není sankční politika uplatňovaná českými soudy po reformních změnách hodnocena jednoznačně pozitivně¹. Důvodem jejího kritického posuzování je neuspokojivá struktura aplikovaných alternativních trestů, která nasvědčuje tomu, že soudy dostatečně nevyužívají všechny možnosti, které současný sankční systém nabízí. V praxi dlouhodobě převládá podmíněné odsouzení, ukládané většinou bez dohledu a bez využití přiměřených omezení nebo povinností, které tvoří více než polovinu ukládaných trestů. Za ním následuje trest obecně prospěšných prací, který byl po svém zavedení v roce 1995 praxí poměrně rychle přijat a v posledních letech je ukládán necelé pětině odsouzených. Ovšem ostatní tresty způsobitelné nahradit nepodmíněným trestem odnětí svobody četností svého využití za oběma těmito tresty značně zaostávají. To platí v plné míře zejména o trestu peněžitém, jehož využití se od počátku 90. let neustále snižuje. V roce 1990 byl ukládán ještě 16 % odsouzených, ale v posledních letech se podíl na spektru soudy ukládaných trestů sotva 4 %.

Peněžitý trest je přitom v evropském měřítku považován za jednu z nejosvědčenějších alternativ krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody. Potvrzují to i dostupná statistická data, podle nichž je např. v Německu

¹ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 368.